

УКРАЇНСЬКЕ ПОГРАНИЧЧЯ ЯК ПРОСТІР ПРАКТИК ТА ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Нікон Н. О.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри психології та соціальної роботи

Одеського національного політехнічного університету

Гвоздецька Б. Г.,

кандидат соціологічних наук,

доцент кафедри правознавства, соціології та політології

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Стаття присвячена аналізу ідентичностей молоді (випускників шкіл) пограниччя Центрально-Східної Європи (на прикладі пограничного простору України, Республіки Польща й Угорщини), а також дослідженню практик, які зумовлюють ці ідентичності. Пограничний простір – це соціокультурний простір, що продукує певні ідентичності й ідентифікаційні практики (європейські, національні, регіональні та локальні). Ідентичність є результатом особистісної та групової самоідентифікації, підґрунтя якої становлять різноманітні психологічні, географічні й соціокультурні ідентитети. Ідентичність є завжди продуктом складних взаємовідносин об'єктивного й суб'єктивного, зовнішнього і внутрішнього.

Результати дослідження свідчать, що пограничний простір є осередком певних ідентичностей (Україна – Польща – домінування регіональної та етнічної ідентичності, Україна – Угорщина – домінування сильного зв'язку із сім'єю та громадянської ідентичності). Результати засвідчили, що серед молоді Ужгорода й Дрогобича найбільше респондентів, які переконані, що прикордонний статус їхньої області має вплив на їхнє життя. Аналіз відповідей молоді пограниччя України свідчать, що прикордонний характер області на рівні повсякденного життя суттєво впливає на молодих людей, то думка молоді досліджуваних погранич Угорщини та Республіки Польща більшою мірою характеризує позицію, що прикордонний характер регіону не впливає на їхнє життя. Таке переконання залежить від економічного розвитку країни, політичної ситуації. У тому, що прикордонний статус області має вплив на повсякденне життя, в основному переконані молоді люди з боку українського пограниччя, тоді як молодь по той бік кордону із цим не погоджується. Цей вплив здійснюється через такі «комунікативні засоби», як знання мови, наявність родичів і друзів по той бік кордону, активна транскордонна міграція тощо.

Події, які сьогодні відбуваються на території України, є підтвердженням того, що питання впливу пограниччя на молодь є надзвичайно актуальним і важливим, адже це може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування світогляду молоді людини.

Ключові слова: пограниччя, ідентичність, молодь, кордон, випускники шкіл, простір.

Постановка проблеми. Постійні глобалізаційні процеси і трансформації, які супроводжуються стрімким зростанням транскордонних потоків людей, інформації, товарів, капіталів, енергії, впливу транскордонних суб'єктів у різних сферах діяльності, все більше привертають увагу науковців до дослідження кордону та пограниччя. Ця проблематика істотно актуалізується, порівняно з минулими роками. «Прозорість», що зростає, кордонів робить пограниччя активним суб'єктом міжнародної політики і – не меншою мірою – ядром складних процесів переформатування території та створення нових ідентичностей.

Кордон дослідники бачать як соціальний конструкт, дзеркало соціальних відносин, чинник формування ідентичності [1]. У суспільному розвитку все більшої ваги набирають територіальні тенденції. Це означає, що утворені на територіальній основі ідентичності будуть ставати більш значимі. За таких умов регіональні й локальні ідентичності починають набувати вагомого значення для людини.

Натепер пограничний простір – це не тільки контактна зона між мешканцями пограниччя, між державами та між народами, а й особливий простір ідентичностей. О. Філіппова зазначає, що «глобальна сутність сучасних економічних і політичних процесів є передумовою того, що характеристики сучасних кордонів все менше й менше залежать від їх місцезнаходження. У період глобалізації кор-

дон уже не можна розглядати як деяку панацею, яка рятує від «зла», оскільки фізичні кордони меншою мірою, ніж це було раніше, забезпечують захист від зовнішніх небезпек, і вони не можуть запобігти виникненню проблем, які виникають у середині національної території» [8, с. 395].

У такому разі актуалізуються проблеми співвідношення європейських, національних, регіональних і локальних ідентичностей. Їх розбалансованість призводить до порушення рівноваги індивіда із соціальним середовищем, що проявляється у зниженні соціальних статусів, невизначеності ціннісних орієнтацій, особливо це стосується молоді, ціннісний світ якої в процесі формування.

Проблема ідентичності в соціології завжди хвилювала й дедалі більше привертає увагу дослідників. Досить суттєвим дослідженням цієї проблеми є доробок вітчизняних науковців. Особливості структури національно-просторових, соціокультурних і політико-ідеологічних ідентичностей досліджувалися в працях І. Кононова, І. Прибиткової, А. Ручки, Л. Сокур'янської, Л. Скокової, Р. Шульги. Наукові праці В. Євтуха та Л. Ази присвячені етнічній ідентичності, а Л. Резанової – релігійній ідентичності. Особливості ідентичностей мешканців пограниччя українсько-російського кордону і їхнє повсякденне життя розглядаються в працях Т. Журженко, І. Кононова, О. Філіппової. Дослідження С. Хобти присвячені демаркації східного кордону країни та її впливу на ідентичності мешканців пограниччя та їхні повсякденні практики. Проблема національної ідентичності актуалізується в працях іноземних соціологів, зокрема Е. Гідденса, І. Валерстайна, Е. Сміта, С. Хантінгтона й ін.

Метою статті є дослідження ідентичностей і практик молоді (випускників шкіл) пограниччя Центрально-Східної Європи (на прикладі пограничного простору України, Республіки Польща та Угорщини).

Виклад основного матеріалу. У дослідженні ми виходимо з того, що ідентичність – тотожність явища, предмета або особистості самій собі, її якісна самототожність за вектором часу. Ідентичність особистості ґрунтується на її самосвідомості [4, с. 68]. Вона є результатом особистісної та групової самоідентифікації, підґрунтя якої становлять різноманітні психологічні, географічні й соціокультурні ідентитети: традиційні характеристики (стереотипи поведінки, расові, мовні, психічні), а також сучасні (продукти соціалізації й політизації суспільства та його окремих груп) [6, с. 60].

У контексті соціокультурного підходу, де соціокультурне середовище розглядається як простір ідентичностей та ідентифікаційних практик, ідентичність є не лише соціальним феноменом чи соціальним продуктом, а й більш складним соціокультурним утворенням, у якому наявні, взаємодіють і вирізняються його особистісні, культурні та соціальні компоненти. Це означає, що ідентичність має багатомірний характер. Вона може бути пов'язана як із особистісними, культурними чи соціальними джерелами, так і водночас з усіма ними. Тому в одних випадках маємо справу з переважно особистісними, культурними чи соціальними ідентичностями, а в інших – з якимись інтегральними ідентичностями, що передбачають об'єднання всіх зазначених складників [7, с. 11]. Р. Шульга в праці приділяє більшу увагу другому складнику соціокультурного – культурі, обумовлюючи це тим, що «без чітких уявлень про специфіку культури, ми не зможемо зрозуміти сутність процесів, які відбуваються в соціальній сфері» [10, с. 127]. Саме цей чинник переважає в процесі ідентифікації: «Якщо розглядати прояви ідентичності й різного роду ідентифікацій саме в соціокультурному просторі, то головною проблемою, яка заслуговує на особливу увагу, є розуміння специфіки протікання процесів у життєвому середовищі, що, з одного боку, зазнає кардинальних соціальних змін, а, з другого, – позначене значною інерцією стосовно змін у культурній сфері» [10, с. 127]. Р. Шульга розглядає «соціокультурне» як таке визначення, де культурне задає ціннісний дискурс соціальному, особливо в його світоглядних підвалинах. Звідси соціокультурне середовище розглядається як утворення або простір, де постійно відбуваються процеси різноманітних ідентифікацій. Оскільки людина прагне комфортного існування в цьому просторі й для того, щоб її ідентичність максимально відповідала нормам і цінностям соціуму, вона перебуває в постійному пошуку відповідності власної системи цінностей цінностям навколишнього соціокультурного середовища [10, с. 131]. Особливо це стосується молодих людей.

Отже, ідентичність є завжди продуктом складних взаємовідносин об'єктивного й суб'єктивного, зовнішнього і внутрішнього, звідси пограничний простір є соціокультурним середовищем, що продукує певні ідентичності й ідентифікаційні практики.

Варто звернути увагу на пограниччя як особливий сенс, на цьому наголошує й польська дослідниця А. Клоковська: «Особливий сенс становить життя індивіда в умовах прикордоння різних культур. Тут є подвійний вплив на свідомість індивіда щодо його національного визначення: або ситуація пограниччя культур загострює цю свідомість і викликає захисні настанови щодо чужої національності й культури чи навпаки, зміцнюючи різні культурні впливи, призводить до їх амальгамації та неясного, складного національного самовизначення чи загалом до відсутності будь-якого виразного самовизначення індивіда» [12, с. 139].

Простір прикордонних, сусідніх культур необов'язково розглядати тільки в географічно-політичному сенсі. На нього можна подивитися і з погляду близькості чи змішування індивідів різних національних ідентифікацій. Впливи різних культур, принаймні їхніх фрагментів, не варто обмежувати

тільки ситуацією геополітичного прикордоння чи станом національних меншин у багатонаціональному суспільстві. Вони можуть бути наслідком подорожей, участі в міжнародних рухах та інституціях, нарешті, широкої культурної інформації, яку транслюють мас-медіа. Такого роду культурні впливи, зрозуміло, не призводять остаточно до радикальної зміни індивідуальної національної ідентичності, натомість можуть підсилювати чи послаблювати національне самовизначення індивіда та його ідентифікацію з національною культурою [1, с. 37].

Із цього приводу український дослідник Г. Коржов пише: «Часто-густо на пограничних територіях спостерігалась інтенсивна міграція, змішування різних народів і становлення міцних територіальних ідентичностей, які відтісняли на задній план ідентичність національну» [5, с. 108].

Ще один польський дослідник З. Ясінський зазначає, що почуття ідентичності тим міцніше, чим більше змін відбулося в територіальній належності цього пограниччя. На стиковому пограниччі ми маємо справу з меншою кількістю випадків зміни національності. Часті зміни державної належності можуть призвести до небажання визначити свою належність (етнічну чи національну), натомість люди охочіше обирають регіональну ідентичність [11, с. 88–89].

К. Шестакова пропонує охарактеризувати наявні контексти й перспективи регіональної ідентичності (а прикордонні території є частиною тих чи тих регіонів), тобто при цьому подібно до типології чинників етнічної самоідентифікації запропонований поділ потребує комплексного застосування усіх складників [10, с. 90].

Психологічна перспектива. Її ключовим елементом є міра індивідуальної ідентифікації з регіоном, його суспільством і культурою. Ця ідентифікація часто виражається в готовності альтруїстичних дій на користь регіону.

Соціологічна перспектива. У ній наявний поділ на *ми* та *вони*, почуття відмінності, що функціонує в суспільній свідомості. У цій перспективі регіональна ідентичність часто проявляється через звернення до малої вітчизни, у символічних або реальних конфліктах.

Географічна перспектива. Ключовим є приписання до території, точніше до місця і простору.

Етнографічна перспектива. Найістотнішим визначником регіональної ідентичності є вбрання, звичаї, усвідомлення культурної спадщини, розуміння значень і символів матеріальної культури та її корелятивів. У соціолінгвістичній і мовознавчій перспективі її особливим елементом є мова, діалект, говір або локальна чи регіональна література.

Історична перспектива. Характерним є індивідуальний і колективний зв'язок із діями регіону, його героями та історичними інституціями. Під час опису й інтерпретації цього зв'язку важливе прийняття перспективи довгого тривання (*la longue durée*). Цей термін упровадив до суспільних наук відомий французький учений Фернан Бродель, співзасновник історичної школи анналів.

Економічна перспектива. Особливого значення набуває в умовах ринкового господарства та суспільної трансформації. Глобальний характер господарської кооперації, приплив капіталу, ідей і зразків послаблюють – хоча й не завжди – сталі форми ідентичності, які спираються на регіональний ринок і господарювання.

Урбаністично-архітектонічна перспектива. Мова тут передусім іде про традиційні та національні форми будівництва, коли в умовах глобалізації стираються регіональні особливості (наприклад, у разі розповсюдження сучасних блочних будівель) [10, с. 90–91].

Щодо майбутнього локальності й перспектив громадянської ідентифікації серед дослідників широко розповсюджена думка, що локальна та регіональна ідентичність неминуче зникає в міру кристалізації й визрівання громадянської або етнічної свідомості. Емпіричні дослідження натомість відзначають невпинне зростання локальних ідентичностей як у Польщі, так і в Україні. М. Щепанський навіть стверджує, що регіональна ідентичність є найістотнішою для пограничного простору. Називаючи її *регіональною ідентичністю*, автор передовсім пов'язує її з *індивідуальною* та *суспільною* (колективною) або *культурною* ідентичностями [10, с. 92].

Емпіричною основою аналізу є результати міжнародного соціологічного дослідження «Молодь на пограниччях Центрально-Східної Європи», проведене з березня по червень 2015 року. Вибірка та просторові кордони об'єкта дослідження включили в Україні місто Дрогобич – 392 особи, Ужгород – 468 осіб, Харків – 428 осіб, Угорщині – місто Ніредьгаза – 359 осіб, Республіка Польща – міста Жешув – 570 осіб, Зелена Гура – 336 осіб. Дослідження проводилося методом опитування за допомогою методики анкетування аудиторії.

Результати дослідження виявилися досить неоднозначними не тільки між пограниччями досліджуваних країн, а й навіть на пограничному просторі України. Варто звернути увагу на те, що з боку України обрані досить відмінні пограничні простори. Так, міста Дрогобич та Ужгород хоча й представляють «старі» західні пограниччя України, але між собою значно різняться: м. Дрогобич входить до бікультурного пограниччя, тоді як Ужгород є осередком і перехрестям полікультурності. У дослідженні Харків представив східне пограниччя України.

Серед завдань дослідження було виявлення ідентичностей молоді пограниччя. Результати опитування на запитання «Наскільки сильно Ви відчуваєте зв'язок з указаними спільнотами?» отримано у вигляді індексу (шкала в межах 1 – 4 бали, чим вищий бал тим, більший зв'язок з указаною спільнотою).

Згідно з отриманими даними дослідження, випускники шкіл м. Дрогобича сильно відчувають зв'язок зі своєю етнічною групою та своїм регіоном, відповідно, 3,6 і 3,5 бала, тобто етнічну й регіональну ідентичність. Молодь м. Ужгорода вказала тільки на слабкий зв'язок із громадянами своєї країни та сім'єю, відповідно, 2,7 бала, решта – в межах 1 бала, що свідчить про повну відсутність зв'язку з іншими спільнотами. Хотілося б звернути увагу на те, що у 2010 році кафедрою соціології інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національно педагогічного університету імені М.П. Драгоманова проводилося дослідження західного пограниччя України, яке охопило Львівську, Івано-Франківську, Чернівецьку та Закарпатську області й показало, що серед молоді пограниччя етнічна ідентичність залишається вторинною, а переважаючою є регіональна [2]. Представники східного пограниччя (Харків) відзначилися більш тісним зв'язком із сім'єю – 3,7 бала, і слабшим зв'язком зі своїм містом, відповідно, 2,7 бала. Показники країн-сусідів показали, що молодь пограничного простору Угорщини (Ніредьгаза) дуже сильно відчуває зв'язок із сім'єю – 4 бали, і сильний зв'язок із Європою – 3,4 бала, громадянську та етнічну ідентичність – 3,2 бала. Польська молодь указала на дуже сильний зв'язок зі своєю областю – 4,1 бала, і зі своїм регіоном – 3,9 бала (Жешув) і 3,1 бала (Зелена Гура). Сильним є зв'язок поляків також із Європою та етнічною групою – 3,8 бала (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання «Наскільки сильно Ви відчуваєте зв'язок з указаними спільнотами?» (у балах)

	Україна			Угорщина	Республіка Польща	
	Дрогобич	Харків	Ужгород	Ніредьгаза	Жешув	Зелена Гура
З громадянами своєї країни	2,6	2,4	2,7	3,2	3,3	2,4
Сім'єю	1,6	3,7	2,7	4,0	2,4	1,4
Містом (селом), у якому живе	2,8	2,7	1,5	2,8	3,2	2,3
Своєю областю	3,2	2,3	1,1	2,6	4,1	2,9
Своїм регіоном	3,5	2,2	1,8	2,6	3,9	3,1
Європою	3,4	1,8	0,9	3,4	3,8	2,9
Своєю етнічною групою	3,6	2,1	1,0	3,2	3,8	2,7

Результати дослідження виявили, що ідентичності молоді пов'язані з просторами пограниччя, у межах яких вони утворюються. Так, домінування регіональної ідентичності на пограниччі України – Республіка Польща, домінування сильного зв'язку із сім'єю та громадянської ідентичності України – Угорщина.

Важливим також було для нас з'ясування думки молоді, а точніше, випускників шкіл: чи впливає прикордонний статус області на їхнє життя й через які практики здійснюється цей вплив.

Будь-який державний кордон має свої природні, геометричні та етнографічні характеристики. Якщо брати до уваги українську національну й державну історію, варто відзначити особливості західного кордону країни. Зі слів О. Гуменюка: «З одного боку, офіційний західний кордон часто вважається межею східної цивілізації в культурному, релігійному, політичному та правовому сенсі. З іншого боку, він швидше поєднує, ніж розділяє мешканців пограниччя, які мають подібну історію, порівняно молоду державність і схожий цивілізаційний досвід. У 1990-х роках ці громади започаткували процес відсторонення від соціалістичного світу з його організаційними, політичними та промисловими структурами» [3, с. 60].

Виходячи з вищевикладеного, можемо сказати, що цілісність нашої держави й не тільки нашої держави, її майбутній розвиток повною мірою залежать від соціально-демографічної групи, яка завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Молодь, володіючи високим інтелектуальним потенціалом, умінням бачити майбутнє в нових парадигмах, характеризуючись мобільністю та гнучкістю, здатна впливати на суспільний процес, визначати майбутню траєкторію суспільного розвитку.

Постає важливе питання: чи готові молоді люди виконувати важливі функції в розвитку своєї держави, під впливом якої атмосфери та яких повсякденних практик формується їхня особистість і цінності. Особливо це актуально в пограничних просторах, де на формування молодого людини може впливати сусідня країна зі своїм світобаченням і звичаями.

Результати засвідчили, що серед молоді Ужгорода (36,8%) і Дрогобича (23,7%) найбільше респондентів, які переконані, що прикордонний статус їхньої області має вплив на їхнє життя. На позицію «у чомусь впливає, у чомусь ні» найбільше вказали молоді люди серед українських міст Харкова (31,8%) і Дрогобича (26,5%) та угорського міста Ніредьгаза (29,5%). У тому, що прикордонний статус області швидше чи зовсім не впливає на життя молоді, в основному переконані молоді люди по той бік кордону. Серед молоді Жешув (24,5%) і Зелена Гура (24,1%) найбільше тих, які сказали, що швидше такий статус не впливає, а м. Ніредьгаза (24,5%), що зовсім не впливає (див. таблицю 2).

Отже, українська молодь у більшості переконана, що пограниччя має вплив на їхнє життя, тоді як молодь по той бік кордону вважає, що такого впливу не має або він незначний.

Таблиця 2

Вплив прикордонного статусу області на життя молоді, (%)

	Україна			Угорщина	Республіка Польща	
	Дрогобич	Харків	Ужгород	Ніредьгаза	Жешув	Зелена Гура
Так, впливає	23,7	13,3	36,8	10,9	10,2	18,2
Швидше впливає	11,7	12,6	14,3	11,1	17,3	15,2
У чомусь впливає, у чомусь ні	26,5	31,8	27,6	29,5	23,5	21,4
Швидше не впливає	17,3	16,6	8,8	22,6	24,5	24,1
Зовсім не впливає	16,3	22,4	7,9	24,5	21,8	18,5

Ми намагалися з'ясувати, які практики могли б пов'язувати молодь пограниччя з країною-сусідом чи впливати на неї. На рисунку 1 можна побачити, як виділяються практики, які відзначили понад половину опитаних, а саме: знання мови країни сусіда – Харків (81,8%), Зелена Гура (62,5%), Дрогобич (60,2%); проживання родичів – Зелена Гура (70,2%), Харків (62,4%), Дрогобич (56,1%), Ужгород (55,8%); проживання друзів – Харків (51,6%), Ніредьгаза (50,1%), м. Зелена Гура (49,1%). Найменший відсоток увібрали такі позиції: «ваші батьки працюють у сусідній країні», «відзначаєте свята сусідньої країни», «часто буваєте в сусідній країні», «плануєте навчатися в сусідній країні».

Отже, загалом результати дослідження засвідчують, що пограничні простори є осередком певних ідентичностей молоді. Це можна побачити з пограничного простору Україна – Польща, а саме домінування регіональної (Дрогобич – 3,5; Жешув – 4,1) та етнічної ідентичності (Дрогобич – 3,6; Жешув – 3,8), Україна – Угорщина – домінування сильного зв'язку з сім'єю (Ніредьгаза – 4,0; Ужгород – 2,7) і громадянської ідентичності (Ніредьгаза – 3,2; Ужгород – 2,7).

На жаль, події, які сьогодні відбуваються між Україною й Російською Федерацією, унеможливили включити в дослідження пограниччя Російської Федерації, що зробило певну прогалину в пограниччі Україна – Російська Федерація. Молодь Харкова відзначилася сильним зв'язком із сім'єю та локальною ідентичністю. Молодь пограниччя досліджуваних сусідніх країн відзначилася сильним зв'язком із позанаціональною ідентичністю – європейською, з боку українського пограниччя лише молодь Дрогобича найчисельніше вказала на цей зв'язок.

Якщо робити деякі прогнози динаміки ідентичностей молоді в пограничних регіонах, то варто зазначити, що вона буде залежати від перебігу подій, які будуть розвиватися найближчим часом. Якщо країна буде рухатися в напрямі зростання соціально-економічних показників, створення сприятливих умов для реалізації здобутих молоддю професійних знань, високих стандартів життя, то відсоток регіональних ідентичностей буде зменшуватися, натомість буде зростати відсоток громадянської ідентичності.

Висновки. Становлення стійкої громадянської ідентичності української молоді сьогодні залежить від ведення відповідної молодіжної та етнонаціональної політики держави. Вагомим важелем у цьому є освіта, яка повинна донести усвідомлення ідентичності до своєї національної спільноти, виховати в молодих людей патріотизм і толерантність до інших національностей, що стане запорукою сильної національної держави.

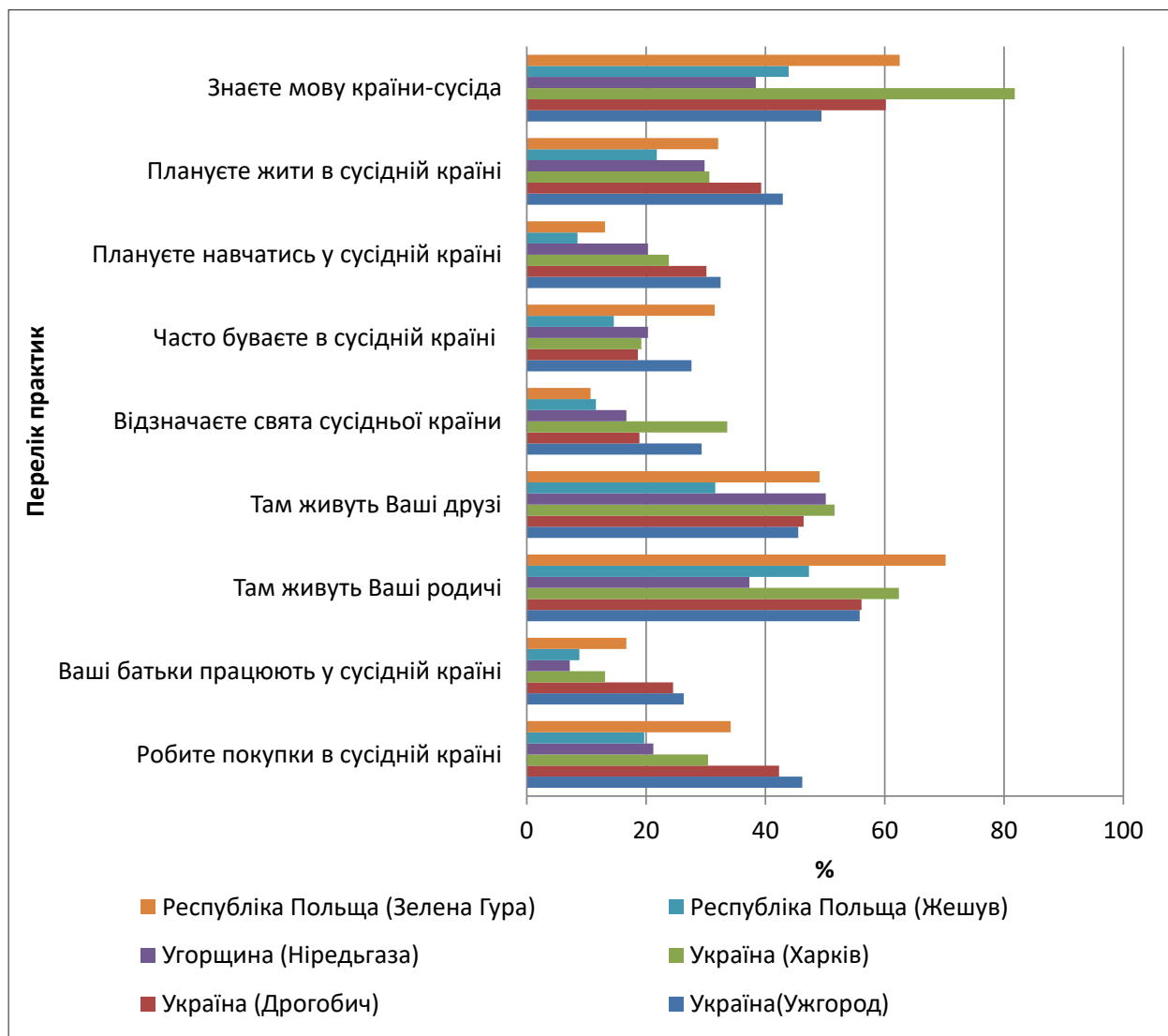

Рис. 1. Практики молоді в пограничному просторі

Простежується чітка відмінність думок молодих людей залежно від погранич України чи її сусідів щодо впливу прикордонного статусу області на їхнє життя. Так, відповіді молоді пограниччя України свідчать, що прикордонний характер області на рівні повсякденного життя суттєво впливає на молодих людей, то думка молоді досліджуваних погранич Угорщини та Республіки Польща більшою мірою характеризує позицію, що прикордонний характер регіону не впливає на їхнє життя. Можливо, таке переконання залежить від економічного розвитку країни, політичної ситуації, тощо.

Основними практиками, які пов'язують молодих людей із країною-сусідом, є знання мови країни-сусіда, проживання там родичів і наявність друзів. Якщо дивитися на рисунок 1, то можна побачити, що відповіді української молоді характеризують більше активні практики, ніж досліджувана молодь інших країн.

Події, які сьогодні відбуваються на території України, є підтвердженням того, що питання впливу пограниччя на молодь є надзвичайно актуальним і важливим, адже це може мати як позитивний, так і негативний вплив на формування світогляду молодшої людини. Тому варто враховувати важливість прикордонного положення в подальшому формуванні ідентичності й цінностей молодих людей, які живуть на пограниччі культур.

Nikon N., Gvozdetska B. The Ukrainian borderline area of practices and identities

The article analyzes the identities of young people (high school graduates) of a borderline area of Central and Eastern Europe (for example, a border area of Ukraine, Poland and Hungary) and provides us with the research of practices that contribute to this identity. Borderline area is a socio-cultural space that produces a certain identity and identificational practices (European, national, regional and local ones). An identity is the result of personal and group self-identification, which is based on different psychological, geographical and socio-cultural identities. It is always the product of a complex relationship between the objective and the subjective, the external and the internal.

The empirical basis for the analysis includes the results of the international sociological survey, titled "Young People from Border Areas of Central and Eastern Europe" conducted between March and June 2015. The survey sample and borders of the object under study included 392 respondents from Drohobych, 468 respondents from Uzhhorod, 428 respondents from Kharkiv, 359 respondents from Nyiregyhaza, 570 respondents from Rzeszow and 336 respondents from Zielona Góra. The survey was conducted with the help of questionnaires.

The results of the study show that the border area is the centre of certain identities (Ukraine-Poland – the prevailing regional and ethnic identity; Ukraine-Hungary – the prevailing strong ties with family and civic identity). It is found that most young people from Uzhhorod and Drohobych are convinced that the border status of their region influences their lives. The analysis of responses by Ukrainian youth shows that living near the border significantly affects their daily life, whereas the respondents from Hungary and Poland cannot say the same of themselves. It is closely related to the economic development of the country and its political situation. Besides, this influence is reinforced with such communication means as language skills, the presence of relatives and friends across the border, active cross-border migration, etc.

The events taking place in Ukraine today prove that the issue of borders' impact on youth is extremely relevant and important since it can affect the outlook of a young person either positively or negatively.

Key words: borderline area, identity, youth, border, school graduates, space.

Література:

1. Бреский О. От транзитологии к теории Пограничья, Очерки деконструкции концепта Восточная Европа. Вильнюс, ЕГУ, 2008. 336 с.
2. Гвоздецька Б. Ідентичності молоді на пограниччі Карпатського регіону. *Молодіжна політика: проблеми та перспективи* : збірник наукових праць. 2011. С. 182–185.
3. Гуменюк О. Ставлення місцевих лідерів західних прикордонних регіонів України до ситуації на сучасному західному кордоні України. *Перспективні дослідження*. 2003. № 20. С. 59–83.
4. Євтух В.Б. Етнічний довідник. Поняття та терміни. Київ, 1997. Ч. 1.
5. Коржов Г. Територіальні ідентичності : концептуальні інтерпретації в сучасній зарубіжній соціологічній думці. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2010. № 1. С. 107–124.
6. Прибиткова І. У пошуках нових ідентичностей: Україна в етнорегіональному вимірі. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2001. № 3. С. 60–78.
7. Ручка А. Соціокультурні ідентичності та практики. Київ : Інститут соціології НАН України, 2002. 315 с.
8. Филиппова О. «Граница» и «Пограничье» в контексте политик идентичности. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2010. № 16. С. 394–401.
9. Шестакова К. Етнічна ідентифікація на українському пограниччі : дис. ... канд. соц. наук : 22.00.03 / Київській національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 13 с.
10. Шульга Р. Соціокультурне середовище як простір ідентичностей та ідентифікацій. *Соціокультурні ідентичності та практики*. Київ : Інститут соціології НАН України, 2002. С. 124–142.
11. Jasiński Z. Rzecz o tożsamości młodzieży polskiej na pograniczu polsko-czeskim. *Tożsamość narodowa młodzieży na pograniczach*. Opole, Opolska Oficyna Wydawnicza, 1997. S. 85–97.
12. Kłoskowska A. Tożsamość i dentyfikacja narodowa w perspektywie historycznej i psychologicznej. *Kultura i Społeczeństwo*. 1992. № 1. S. 136–142.